

GÜVENİRLİK İHTİYACI VE DEVLETİN REGÜLASYONU

Hakan ACET *

Burcu GÜVENEK**

Haldun SOYDAL***

ÖZET

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, piyasa aksaklıkları nedeniyle, devlet belli piyasalara müdahale etmektedir. Devlet müdahalesi, 1970'li yılların sonlarına kadar birçok ülkede bazı sektörlerin kamu tarafından tekel olarak işletilmesi, ABD'de ise özel işletmelerin regülasyonu şeklinde yürütülmüştür. Bu çalışmada, para politikasının zaman tutarsızlığı ve güvenilirlik sorunu ile regülasyonun neden ve sonuçları tartışılmıştır. Bu bağlamda, devlet-piyasa ikilemine dar bir açıdan yaklaşıp; "ya biri ya da diğeri" şeklinde uzlaşmaz bir davranış biçimi oluşturmak yerine, ekonomik sistemin işleyişine aracılık yapan her iki kurumun tamamlayıcılık niteliklerini ortaya çıkarabilen bir arayışa yönelmek çok daha akılcı bir yöntem olacaktır. Dolayısıyla regülasyon uygulamasına yönelik yeni yapılanmaların ülkeler için faydalı bir strateji aracı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Güvenirlik, regülasyon, para politikası.

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

1.GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, piyasa aksaklıkları nedeniyle, devlet belli piyasalara müdahale etmektedir. Devlet müdahalesi, 1970'li yılların sonlarına kadar birçok ülkede bazı sektörlerin kamu tarafından tekel olarak işletilmesi, ABD'de ise özel işletmelerin regülasyonu şeklinde yürütülmüştür.

Kamu işletmeciliği ve regülasyonun temel ekonomik gerekçesi enerji, gaz, su ve haberleşme gibi bazı endüstrilerin doğal tekel özellikleri taşımasıdır. Bazı piyasaların doğal tekel özelliklerine sahip olması bazılarında ise doğal tekel olmasa dahi rekabetin toplum yararına olmayacağı düşüncesinin yanı sıra diğer bir neden ise; o piyasadaki mevcut teknolojidir. Son yıllarda giderek hızlanan teknolojik gelişmeler, daha önceleri doğal tekel olarak görülen birçok piyasanın yapısını değiştirmiş ve bu piyasaların rekabete açılmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca ekonomi teorisindeki gelişmeler, daha önce kamu işletmeciliği veya kamu müdahalesi ile şekillenen piyasaların rekabete açılmasına yönelik politikalar oluşturmuşlardır. Bu gelişmeler sonucunda, politika belirleyiciler topluma pahalıya mal olan devlet müdahalesi uygulamalarını gözden geçirme gereğini duymuşlardır. Bu bağlamda, 1970'li yılların sonlarından itibaren, doğal tekel ve yıkıcı rekabet sorununun çözümü olarak öngörülen müdahale politikaları ve araçlarında, piyasalarda yaşanan gelişmeler ve geçmiş müdahale deneyimleri de dikkate alınarak reformlar yapılmıştır¹.

Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümünde para politikasının zaman tutarsızlığı ve güvenilirlik sorunu ele alınmaktadır. İkinci bölümünde ise regülasyon başlığı altında, regülasyon kavramı, regülasyonun sebepleri, türleri ile regülasyonun sorunları irdelenmeye çalışılmaktadır.

1. Para Politikasının Zaman Tutarsızlığı Ve Güvenilirlik Sorunu

Günümüzde para politikasının karşı karşıya bulunduğu en önemli sorun, bu politikanın ekonomik istikrara en yüksek katkıyı yapacak şekilde düzenlenmesindeki güçlülüdür. Merkez bankaları fiyat istikrarını sağlamak için çeşitli politikalar gündeme getirmektedirler. Para politikaları ülkenin sosyo-ekonomik durumu ve merkez bankasının konumuna göre ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Merkez bankaları uyguladıkları

¹ Çakal, R., Doğal Tekellerde Özelleştirme ve Regülasyon, DPT-Uzmanlık Tezleri, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Sektör Programları Dairesi, Yayın No: DPT: 2455, Ankara, 1996, s. 1-2.

para politikalarıyla uzun vadede fiyat istikrarını sağlamayı amaçlarken, kısa vadede büyüme, işsizlik gibi reel değişkenler ile faiz oranları ve kur-ları izlemekte ve bunlarla ilgili politikalarla tutarlı kalmaya çalışmaktadırlar. Enflasyonun yüksek düzeylere ulaştığı ülkelerde enflasyonu düşürmeye yönelik politikalar gelir dağılımını etkilediği gibi aynı zamanda maliyetli de olmaktadır. Son yıllarda merkez bankasının bağımsızlığı ile para politikasının oluşturulması ve uygulanması arasında birebir ilişki olduğu sıklıkla ifade edilmektedir. Merkez bankasının amacı fiyat istikrarını sağlamaksa, hedef ve yaklaşımını uzun vadeli bir bakış açısı çerçevesinde ele almalı ve kamuoyuna da açıkça duyurabildiği ölçüde para politikasının başarısının artacağı ileri sürülebilir.

1.1. Güvenilirlik İhtiyacı

Gerek siyasi gerekse ekonomik sorunlar tartışılırken, "güvenilirlik" kavramının odak teşkil ettiği görülmektedir. Ancak bunun para politikası açısından önemi, 60'lı yılların sonlarına kadar etkili olan ve Keynesyen eksenli olarak bilinen politikaların istenmeyen sonuçlar vermesiyle anlaşılır olmuştur². Bu sorunun potansiyel çözümü güvenilirliğin sağlanmasından geçmektedir. Güvenilirlik, kamuoyunun, uygulanan politikaların işleyiş sürecinde bir değişiklik meydana geldiğinde, böyle bir değişikliğin gerçekten gerekli olduğu için gerçekleştirildiğine inanmasıdır. Bir başka yönden de güvenilirlik, ekonomi politikasının bugünkü yorumu ile gelecekteki yönüne ilişkin yapılan değerlendirmelerin politika otoritelerinin başlangıçta ilan ettikleri program ile tutarlılık göstermesidir. Daha önemlisi, para politikasının güvenilirliği, politikanın her aşamada, merkez bankasının karşı karşıya kaldığı hedefler ve sınırlamalar konusunda kamuoyunun bilgisi ile tutarlılık içinde bulunmasıdır.

Güvenilirlik ile para politikasının belirlenen hedefler (örneğin fiyat istikrarı) yönünde başarılı olması arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Eğer merkez bankası fiyat istikrarının sağlanması konusunda kararlı olduğuna kamuoyunu inandırabilirse, bu durumda ücret sözleşmelerine ve faiz hadlerine ilişkin olarak oluşan ve enflasyon mücadelesini sosyal yönden maliyetli hale getiren enflasyon beklentileriyle uğraşmak zorunda kalmadığı için görevi çok daha kolaylaşmış olmaktadır.

Buna göre güvenilirlik, istenilen sonuçların alınmasında anahtar rol oynamaktadır. Eğer açıklanan anti-enflasyonist politika güvenilirliği oluşturabiliyorsa, ekonomi dengesini yeni koşullara göre uyarlayacak ve enflasyon düşecektir. Aksi halde, enflasyonu düşürme politikası güvenilir değilse, enflasyonda ciddi bir düşme olmayacağı gibi ekonomide büyüme

² <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/bayram.doc>, 23.03.2005.

de doğal büyüme oranının altında gerçekleşecektir. Dolayısıyla güvenilirliği olmayan bir enflasyonu düşürme politikasının hem üretim, hem de enflasyon maliyetleri söz konusu olacaktır. Bu bakımdan, uygulanacak makro ekonomik politika, siyasi otoritenin hedeflerinin yanında, özel kesim beklentilerine de yer vermelidir. Zira, politika otoritesi ile özel kesim arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Ve özel kesim rasyonel olduğu varsayımıyla beklentilerini oluştururken, bugünkü politikaların gelecekte yaratacağı etkileri de dikkate almaktadır. Makro ekonomik politika oluşum sürecinin, hükümet ile özel sektör arasındaki karşılıklı etkileşim sonucu belirleniyor olması, politikanın güvenilirlik niteliğini önemli kılmaktadır.

1.2. Güvenilirliği Sağlamanın Araçları

Uygulanacak para politikasının güvenilirlik unsuru taşımasının gerekli olmasına karşın, bunu kısa zamanda sağlamak pek kolay olamamaktadır. Aksine güvenilirlik, hem etki hem de sonuç açısından zamana bağlıdır. Üstelik, güvenilirliği sağlamanın açık bir reçetesi de bulunmamaktadır. Ancak, politika uygulayıcıları çeşitli maliyetlerine karşın, güvenilirliği sağlamak için öncelikle anti-enflasyonist önlemler alma isteğini ve becerisini göstermek zorundadırlar. Bu durumda anti-enflasyonist politikayı oluşturacak önlemler paket olarak yürürlüğe konulmalıdır. Söz konusu önlemlerin başlıcaları şunlardır; toplam para arzının ve kredi hacminin azaltılması, reeskont oranının yükseltilmesi, devlet bütçesinin denkleştirilmesi, tüketim mallarının taksitle satışları sınırlandırılması, selektif ve kontrollü kredi politikasının uygulanması, vergi gelirleri içinde "dolaysız vergilere ağırlık verilmesi, ücret ve fiyatların kontrol altına alınmasıdır. Yaşanılan enflasyonun şiddet derecesi, belirlenen bu önlemlerin ya da diğer yan önlemlerin dozajını belirlemekte etkili olabilecektir³.

Ayrıca Merkez Bankasının bağımsızlığı açısından, Merkez Bankası başkanının atanma süreci ve başkanın kişiliği önem arz etmektedir. Örneğin Merkez Bankası Başkanı olarak anti-enflasyonist tutumuyla tanınan ve siyasi baskılara kolay kolay ödün vermeyeceği kabul edilen bir kişinin atanması, para politikasının güvenilirliğini artırmanın yolları arasında sayılmaktadır. Kuşkusuz burada merkez bankasının başına getirilmiş olan kişinin uygulanan politikanın hedeflerine ilişkin, duyarlılığı öne çıkarmaktadır. Nitekim bununla, Merkez Bankası Başkanının kişiliğiyle bütünleşmiş bir merkez bankasının para politikasını yürütürken enflasyonla mücadelede siyasi otoriteden daha fazla önem verdiği anlaşılacaktır.

³ Ekonomi Ansiklopedisi, 1 Numara ve Hearst Yayıncılık – Paymaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Ayrıca, güvenilirliği oluşturmanın bir diğer yolu, merkez bankası başkanının görevde uzun süre kalmasının sağlanmasıdır. Oysa bilindiği gibi, uygulamada genellikle Merkez Bankası Başkanlarının görev süreleri gelişmekte olan ülkelerde çok uzun olmamaktadır. Merkez Bankası Başkanlarının, hükümetler değiştikçe görevden alınmaları bir teamül haline gelmiştir. Ancak, Merkez Bankası Başkanı değişimi yaşandıkça, uygulanacak politika açısından bir belirsizliğin ve değişikliğin ortaya çıkması beklenecektir. Bu bakımdan merkez bankalarına bağımsızlık verilmesinin yanında, merkez bankası başkanlarının uzun süre görevde kalmalarının garanti edilmesi, ağıklanmış para politikasının güvenilirliğini; daha kısa görev süreleri için seğilmiş yetkililer tarafından kontrol edilen para politikasına oranla daha çok artıracaktır⁴.

Öte yandan bir diğer sorun da, para politikasıyla ilgili olarak yetki ve otoritenin bağımsız bir kurumda toplandığına kamuoyunun nasıl inandırılacağı konusunda ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de, kamuoyunun para otoritesi olarak merkez bankasının siyasi otoriteden tam bağımsız olduğuna nasıl inandırılacağı ciddi bir sorunu oluşturmaktadır. Çünkü kamuoyu, merkez bankasını daima siyasi otoritenin nüfuz ve etkisi altında kaldığına inanmış ve bu yönde koşullanmıştır. Bu bakımdan, kamuoyunda yer etmiş olan bu olumsuz düşüncenin kısa zamanda silinip atılmasının kolay olmayacağı açıktır.

A. Cukierman başkanlığında yetmiş iki ülkeyi kapsayan bir araştırma yapılmıştır. Merkez bankasının görevi istikrarı sağlamaktır temelinden hareketle araştırma yapılmış ve iki değişken hesaplanmıştır. Bunların her biriyle gerçekte enflasyon oranı karşılaştırılmıştır. Önce, o ülkede merkez bankası kanununu, mevzuatını ele alan bir belirleme yapılmış ve bir endekse bağlanmış ve merkez bankası bağımsızlık sıralaması yapılmış, sıralama notu verilmiştir. İkinci değişken merkez bankası başkanlarının 1950-1990 arasında görevde kalış süreleri ile enflasyon arasındaki ilişki aranmış ve bunun karşısına da enflasyon oranı yazılmıştır. Üçüncü olarak ise 1980-1990 dönemini kapsayan yıllık enflasyon oranı sıralanmıştır. Üç sıralama yapılmış, ilk iki değişkenin üçüncü ile ilişkisi aranmıř⁵.
Sonuç:

(I) Gelişmiş ülkelerde merkez bankalarının yasal bağımsızlık derecesi ile enflasyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkiye

⁴ Oktar, S., Enflasyon Hedeflemesi Para Politikasının Güvenirliliği ve Fiyat İstikrarı, Bilim Teknik Yayınevi, Ankara, 1998, s. 13-16.

⁵ Cukierman, A., Central Bank Strateji, and Independence Theory and Evidence, Cambridge: The Mit Press, 1992, s. 108.

göre Almanya birinci, ABD beşinci sırayı almıştır. Fakat Cukierman, Weeb ve Neyaptı'de incelenen 72 ülke gurubu için gerçekleşmemiştir⁶.

(II) Gelişmekte olan ülkelerde benzer ilişki ortaya çıkmamış hatta tam tersine bazı Uzak Doğu ülkelerinde yasal bağımsızlık olmadığı halde, enflasyon oranı çok düşük çıkmıştır. Sanayileşmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülke gurubu için bulunan sonuçların farklı olması gerçek ve yasal bağımsızlık arasındaki farktan kaynaklanmaktadır⁷.

(III) Türkiye, yasal bağımsızlık sıralamasında birçok gelişmiş ülkeden çok daha iyi bir sırada yer almış fakat enflasyon-bağımsızlık arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamış ve yetmiş iki ülke içinde altmış ikinci olmuştur.

(IV) Merkez bankası başkanları ile enflasyon arasındaki ilişki, yine gelişmiş ülkelerde anlamlı sonuç vermiş, merkez bankası başkanının görevi ne kadar uzunsa, enflasyon o kadar düşük çıktığı gözlenmiştir⁸. Türkiye'de merkez bankası başkanının görevde kalma süresi ortalama iki buçuk yıl olup, bu süreyle dünya ülkeleri arasında altmış üçüncü sırada yer almaktadır.

Bu uluslararası araştırmaya göre Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bağımsız bir merkez bankasıdır. Ancak, Merkez Bankası Başkanlarının sık sık değişmesi nedeniyle enflasyonla mücadelede başarılı olunamamaktadır⁹.

Yine merkez bankasının para politikasıyla ilgili hedeflere sahip olup olmaması ve bunları gerçekleştirme amacının bulunup bulunmaması konusu da büyük önem taşımaktadır. Para politikası hedeflerini açık bir biçimde saptayan ve bu hedefleri gerçekleştirme yolunda kararlı olan bir merkez bankası bu konuda başarılı olabilmek için aynı zamanda kamuoyunun da desteğini almak zorundadır. Bu nedenle de, politikaya ilişkin hedefler konusunda kamuoyunun aydınlatılmasına ve bilgilendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak bunun için merkez bankasının tüm işlemleri saydam, anlaşılır ve kamuoyunun denetimine açık olmalıdır. Zira bu açıklık (transparency), bankanın tüm işlemlerinin doğuracağı sonuçların anlayışla karşılanmasına ortam hazırlayacaktır¹⁰. Üstelik merkez bankasının izleyeceği para politikası ne kadar açık olursa, başarı derecesi de o kadar

⁶ Cukierman, A., Weeb, S. B. and Neyaptı, B., *Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes*, The World Bank Economic Review, Vol. 6, No. 3, 1992, s. 360.

⁷ A.g.e.

⁸ Cukierman, A., a.g.e., s. 109.

⁹ Tokgöz, E., *Para ve Sermaye Piyasaları Dersi Notları*, (Yayınlanmamış Ders Notları), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2000.

¹⁰ Tokgöz, E., *Merkez Bankalarının Bağımsızlığı*, Hacettepe Üniversitesi İkt. Ve İdr. Bil. Fak. Dergisi, Cilt. 113, Ankara, 1995, s. 6.

yüksek olacaktır. Para politikasında açıklığın artışı, merkez bankasının saygınlığının da artmasına ve özel sektörün enflasyon beklentilerinin merkez bankasının uygulamalarına daha duyarlı olmasına yol açacaktır.

Ayrıca, bağımsız bir merkez bankasının uygulayacağı para politikası ile diğer ekonomi politikaları arasında meydana gelmesi olası ihtilaflar ekonomide sorunları çözümlenmede ciddi bir engel yaratabilecektir. Politikalar arasında itilafların çıkması durumunda bile, para politikasının hiçbir sapma yapılmadan kararlı bir biçimde sürdürülmesi gerekmektedir. Zira, para politikasının güvenilirliği, sadece para politikasına dayanmamakta; aynı zamanda siyasi otoritenin uyguladığı genel makro ekonomik programın bütünlüğüne de bağlı olmaktadır. Bağımsız bir merkez bankası sıkı para politikasını izlerken, buna karşılık maliye politikası büyük bütçe açıkları veriyorsa, böyle bir durumda ekonomik programın güvenilirliğinden söz etmek mümkün olmayacaktır. Çünkü birinden biri mutlaka bazı sapsmalara uğrayacaktır. Enflasyon için hangisinin önce pes edeceği önemli bir etki yaratırken, bu gibi koordinasyon problemleri, özel kesim ajanları için belirsizlik yaratacak ihtilafların nasıl ve ne zaman çözümleneceği yolunda spekülasyonlara yol açacaktır.

2. Regülasyon

Değişen dünyada başlıca devlet faaliyetleri sağlık, güvenlik, genel hizmetler, çevresel kalite ve enerji gibi önemli sosyal konularda ülkenin mevcut durumunu korumak ve geliştirmektir. Yaşanan gelişmelerle birlikte halkın bu alandaki beklentileri de hızla artmaktadır¹¹.

Ancak günümüzde devlete biçilen yeni rol toplumsal yaşama ilişkin saydığımız gerekli faaliyetlerin bizzat üstlenilmesi değil, toplumsal yaşamda bir tür hakemlik şeklinde oluşmakta ve bu yeni rol gereğince regülasyon işlevi çok önemli hale gelmektedir. Bu işlevi ile devlet eli silahlı bir jandarma olarak değil, toplumsal birlikteliği ve uzlaşmayı sağlayan manevi bir otorite olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda regülasyon kavramının önümüzdeki yılların kilit kavramı olacağını ve üzerinde önemli tartışmaların olacağını söylemek yanlış olmayacaktır¹².

20 y.y.'da düzenleyici devletin ortaya çıkışı, modern ve sanayileşmiş demokrasinin gelişmesi için zorunlu bir adım olarak kabul edilmektedir. Ekonomi ve toplum yapısının farklılaşıp karmaşıklaşması sonucu birbiriyle rekabet halindeki menfaatlerin dengelenmesi, yeni hizmetlerin ortaya konması ve hızla gelişen ekonominin yarattığı dışsallıkların

¹¹ OECD, The OECD Report on Regulatory Reform, Paris, 1995, s. 3.

¹² Ardiyok, Ş., Doğal Tekeller ve Düzenleyici Kurumlar, Türkiye İçin Bir Düzenleyici Kurum Modeli, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s. 4.

denetimi için devletin yeni yönetim anlayışlarını uygulamaya koyması ihtiyacı doğmuştur. Regülasyon yoluyla devletler ekonomik ve sosyal değerlerin korunmasına yönelik önemli kazançlar sağlamışlardır. Günümüzde ülke yönetiminde etkinliğin sağlanması büyük ölçüde düzenleyici kurum ve kuralların kalitesine bağlı hale gelmiştir¹³. Bu sebeple birçok ülke regülasyon çalışmalarına başlamış ve kendi regülasyon politikalarını ve bu politikaları uygulamaya yetkili bağımsız kurullarını oluşturmuş ve/veya geliştirmeye çalışmıştır.

2.1. Regülasyon Kavramı

Genel olarak bakıldığında regülasyon kavramı, hukuk ve iktisat başta olmak üzere pek çok alanı ilgilendiren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla her alanda çeşitli tanımlarına rastlanmaktadır. Örneğin hukuksal anlamda bakıldığında bazen sadece düzenleme, bazen sadece denetleme, bazen de düzenleme ve denetleme olarak tanımlanmaktadır¹⁴.

Oysa iktisadi anlamda bakıldığında regülasyon, tipik düzenleme ve denetimden çok daha geniş bir faaliyet alanını içermektedir. Dolayısıyla düzenleme ve denetleme kavramları tek başına bu anlamları verememektedir. Regülasyon kavramı belli bir faaliyete ilişkin kuralların belirlenmesi ve bu kurallara uyumun sağlanması yanında şu faaliyetleri de içermektedir¹⁵:

1. Kanunların uygulanmasına ilişkin rehberlik yapılması,
2. Yasakların ihlal edilmesi konusundaki şikayetlerin değerlendirilmesi,
3. Ciddi ve düzeltilemeyecek nitelikteki zararları engellemek amacıyla geçici tedbirler koyulması,
4. Verilen bir karara ilişkin bildirimlerin değerlendirilmesi,
5. Şikayet üzerine veya düzenleme kurumunun inisiyatifiyle soruşturma yapılması, doküman ve bilgi sağlanması,
6. Para cezaları verilmesi,
7. Yasakların ihlalinin sona erdirilmesi amacıyla talimat verilmesi,
8. Kanunun ilgili sektörün regülasyonu konusunda nasıl uygulandığını gösteren bilgi verilmesi.

¹³ OECD, The OECD Report on Regulatory Reform, Volume II: Thematic Studies, Paris, 1998, s. 193.

¹⁴ Ulusoy, A., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, Ankara, 15-16 Mart 2001, s. 57.

¹⁵ Knight, P., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, Ankara, 15-16 Mart 2001, s. 104.

2.2. Regülasyonun Sebepleri

Devletin piyasalara regülasyonlar yoluyla müdahale etmesinin örneklerine genel olarak ağ sanayilerinin hakim sanayi olduğu sektörlerde rastlanmaktadır. Yirminci yüzyılın ilk yarısında gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede ağ sanayilerinin içerdiği hizmetler (altyapı hizmetleri) kamu iktisadi teşebbüsleri tarafından karşılanmaktaydı. Ancak özelleştirme ve rekabetin sağlanması için pek çok ülkede özellikle 1980'lerden itibaren artan şekilde devlet bu sektörlerde işletmecilikten çekilerek, düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlenmeye başlamıştır¹⁶. Devletin bu sektörlerde böyle bir rol üstlenmeyi tercih etmesi, ağ sanayilerinin bir takım özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Genel olarak elektrik, doğal gaz boru hatları, demir yolları, telekomünikasyon, posta, sulama ve kanalizasyon gibi sektörlerde faaliyet gösteren ağ sanayilerinin¹⁷ regülasyonu gerekli kılan en önemli özelliği doğal tekel olmalarıdır. Bu sanayilerin ana şebeke denilen bölümleri bulunmaktadır. Bu ana şebekeler ölçek ve kapsam ekonomileri özelliği göstermektedir. Dolayısıyla böyle bir teknolojiyle üretim yapılan bu sanayilerde hizmet veya malı tek bir firmanın üretip piyasaya sunması, birden fazla firmanın üretip piyasaya sunmasından daha verimli ve avantajlı olmaktadır¹⁸.

Ayrıca bu sanayilerde mal ve hizmet üretip satışa sunulması için gerekli yatırımlar batık sermaye özelliği taşımaktadır. Bu özelliklerinden dolayı bu sektörleri rekabete açmak oldukça büyük maliyetler taşımaktadır. Bu sebeplerden dolayı devletin bu sektörlerde faaliyet gösterecek tek bir firmanın tekeli davranmasını önleyici düzenlemeler yapması gerekmektedir¹⁹.

Ayrıca bu sektörlerde üretilen mal ve hizmetler toplumun büyük bir bölümü tarafından tüketilmektedir. Dolayısıyla bu mal ve hizmetlerin üretilmemesi veya üretiminde aksaklıklarla karşılaşılması hem siyasi açıdan büyük zararlara, hem de toplumsal açıdan büyük refah kaybına sebep olmaktadır²⁰.

¹⁶ Emek, U., *Altyapı Hizmetlerinde Özelleştirme, Rekabet ve Regülasyon*, <http://www.basbakanlik.gov.tr/teskilat/disiliskiler/ugur.htm>, (25.08.2003).

¹⁷ A.g.e.

¹⁸ Atiyas, İ., *Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu*, Ankara, 15-16 Mart 2001, s. 31.

¹⁹ A.g.e., s. 32.

²⁰ A.g.e.

Ağ sanayilerinde piyasalarda düzenleme kurum ve kurulları dışında üç tane aktör bulunmaktadır. Bunlar firmalar, tüketiciler ve devlettir. Firmaların amacı karını maksimize etmek, tüketicilerin amacı kaliteli mal ve hizmeti ucuz fiyattan almak, devletin amacı ise bu mal ve hizmetleri tüketicilere ülkenin her yerinde ucuz ve kaliteli olarak sağlamaktır. Ancak devletin böyle bir politika izlemesi, ileride bir ahlaki tehlike sorununun ortaya çıkmasını muhtemel kılmaktadır. Bu nedenle ekonomik etkinliğin artırılması için üç aktörün dışında müdahalelerde bulunacak bir aktöre ihtiyaç duyulmaktadır.

Ağ sanayilerinin bu özelliklerinden kaynaklanan regülasyon gereksinimlerinin dışında da bir takım genel regülasyon sebepleri bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanmaktadır²¹:

- Aşırı kar olarak da tanımlanan ekonomik rantın firmalardan tüketicilere aktarılmasını sağlamak,
- Olumsuz dışsallıkların giderilmesini sağlamak,
- Asimetrik bilgi sorununun giderilmesini sağlamak,
- Talebin dönemsel farklılıkları nedeniyle, talebin olmadığı veya düşük olduğu dönemlerde de hizmetlerin devamlılığını sağlamak,
- Yıkıcı fiyat uygulaması gibi rekabeti engelleyici davranışların engellenmesini sağlamak,
- Kamu güvenliği gibi hassas konularda toplum yararının gözetilmesini sağlamak,
- Kaynak dağılımının toplum yararı gözetilerek yapılmasını sağlamak,
- Üretimde koordinasyonu, standardizasyonu, verimliliği ve etkinliği sağlamak,

2.3. Regülasyonun Hedefleri

MÜFTÜOĞLU'na göre regülasyonun hedefleri şu şekilde sıralanmaktadır²²:

1. Üretimin ve hizmetlerin tüketiciler arasında etkin dağılımını sağlamak, mevcut koşulların ve sahip olunan konumların hizmet dağılımında etkinsizlik yaratmasını önlemek (kaynak dağılımında etkinliği sağlamak),

²¹ İçöz, Ö., Telekomünikasyon Sektöründe Regülasyon ve Rekabet, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s. 12.

²² Müftüoğlu, M. T., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, Ankara, 15-16 Mart 2001, s.27.

2. Firmaların minimum maliyetle mal ve hizmet üretmesini sağlamak (maliyet etkinliğini sağlamak),
3. Evrensel anlamda mal ve hizmet maliyetlerini bile karşılayacak durumda olmayan bölge ve gelir gruplarına mal ve hizmet sağlamak,
4. Hizmet üreten firmaların sahip oldukları konumlarından rant yaratmalarına engel olmak, aşırı karlarını sınırlamak,
5. Yatırımcıların rekabetçi bir kar elde edebilmelerini sağlamak,
6. Yatırımcıların teknolojik yenilikleri yakından takip edecek biçimde yatırım yapmalarını sağlamak,
7. Kuralların gelecek zaman içinde de süreceğine ve girişimciler aleyhine adil olmayan bir biçimde değiştirilmeyeceğine yönelik kurumsal taahhütlerde bulunmak.

Bu hedeflerin bazıları birbirine paralel ve uyumlu olabilmekte, bazıları ise birbiriyle çelişmektedir. Örneğin firmaların aşırı rant elde etmesini önleme ve tüketicilerin mal ve hizmetleri ucuz fiyata satın almasının sağlanması hedefleri birbirine paralellik göstermektedir. Oysa mal ve hizmetlerin kalitesinin artırılmasına yönelik teknolojik gelişmelerin ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi hedefi fiyatları arttırmakta, dolayısıyla bütün bölgelerdeki ve gelir gruplarındaki tüketicilere daha adil ve ucuz mal ve hizmet sağlanması hedefiyle çakışmaktadır²³. Bundan dolayı regülasyon uygulamaları yapılırken bu hedefler arasındaki hassas dengenin sağlanması ve hem tüketicileri hem de firmaları kapsayan toplumsal refahın maksimize edilmesi gerekmektedir.

2.4. Regülasyon Türleri

Yukarıdaki açıklamalarda da belirtildiği gibi regülasyon, genellikle bir kamu kurumu tarafından yapılan, faaliyetleri bir topluluk tarafından değerlendirilen desteklenmiş ve yoğunlaştırılmış denetlemedir.

Regülasyon, istemeyen davranış faaliyet ve kuralları önleyebilir veya istenen davranışlara dönüştürülmesi için yetki verebilir ve kolaylı sağlayabilir. Pratikte regülasyon pek çok farklı yoldan yapılabilir. Regülasyonun bir çeşidi uygulaması zorunlu olan kurallar ve emirleri (örneğin sağlık ve güvenlik alanındaki kanun ve kuralları) içerirken diğer bir çeşidi, şirketlerin, kurumların ve bireylerin faaliyetlerini, sosyal davranışlarını

²³ Taymaz, E., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, Ankara, 15-16 Mart 2001, s. 62.

etkilemek için oluşturulmuş vergilendirme, sübvansiyon sağlama, sözleşme yapma, ihtiyaç karşılama ve lisanslama gibi faaliyetleri kapsar²⁴.

Regülasyon faaliyetleri genel olarak üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlar; iktisadi, sosyal ve idari regülasyondur.

Tablo 1- Regülasyon Türleri

İdari Regülasyon	Ekonomik Regülasyon	Sosyal Regülasyon
<ul style="list-style-type: none">•Vergilendirme•Askere alma•Trafik düzenlemesi (zorunlu emniyet kemeri)•Zorunlu temel eğitim•Hap kullanmanın yasaklanması•Üründe standartlaştırmaya gidilmesi•Çevresel düzenlemeler	<ul style="list-style-type: none">•Markete giriş için yasal sınırlar (kamu monopolü, franchise, mesleğe uygun lisanslama ve patent)•Uluslararası ticarete yasal sınırlar (tarifeler, kotalar vb.)•Kamu ekonomik girişimlerine sübvansiyonlar•Kamu girişimlerinin görev zararını telafi etme•İflastaki özel firmalar için kurtarma operasyonu	<ul style="list-style-type: none">•Sağlıkla ilgili uygulamalar•Çevre düzenlemeleri•Sosyal birliktelik gibi değerlerin korunması•Genel güvenlik önlemleri

Kaynak: Coşkun Can Aktan. "Regulation and Control vs Deregulation and Decontrol", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı: II, İzmir, 1993, s.121.

2.4.1. İktisadi Regülasyon

İktisadi regülasyon, girişimlere ve piyasa kararlarına fiyatlandırma, rekabet, piyasa giriş veya çıkışı gibi yollarla direk müdahale etmektedir²⁵.

1929 yılında New York Borsası'nın çöküşüyle başlayan Büyük Buhran ABD ile birlikte pek çok ülkeyi etkilemiştir. Bunalımın giderek derinleşmesi ülkeleri kendi başlarına bunalımdan kurtulma yollarını aramaya yöneltmiştir. Her ülke kendi çıkarlarını ön plana alan ulusal politikalarla bunalımdan çıkmaya çalışmıştır. Bu noktadan sonra dünya da

²⁴ Elisabeth Roderburg, Global Forum on Governance, Regulatory Issues and The Doha Development Agenda, OECD, Paris, 2003, s. 3.

²⁵ OECD, The OECD Report on Regulatory Reform, Paris, 1995, s. 7.

egemenlik kurma yolunun serbest piyasa ekonomisi olamayacağı açıkça anlaşılmıştır. O dönemde ABD’ de Roosevelt, Almanya’ da Hitler gibi devlet adamları ekonomik sorunları gidermek için Keynesyen ve müdahaleci devlet politikaları uygulama yoluna gitmişlerdir.

2.4.2. Sosyal Regülasyon

Sosyal regülasyonlar, sağlık, güvenlik, çevre ve sosyal birliklilik gibi değerleri korumaya yönelik olarak yapılan düzenlemelerdir²⁶.

1960’lı yılların sonunda yaşanan toplumsal muhalefet ile sağlık, güvenlik, işçi hakları, çalışma şartları, çevre, tüketici haklarına yönelik devlet müdahalesinin gerekliliğiyle ilgili yoğun taleplerin etkisiyle, 1970’li yıllarda her sosyal risk ya da çevre kirliliği tehlikesi ile ilgili düzenleyici kurum ve kurallar oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlara örnek olarak ABD Çevre Koruma Komisyonu (U.S. Environmental Protection Agency), Ulusal Karayolu Trafik Güvenliği İdaresi (National Traffic Safety Administration), Ürün Güvenliği Komisyonu (Nuclear Regulatory Commission) verilebilir. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere sosyal regülasyon, çevre, sağlık, güvenlik, çalışanların durumu gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Sosyal regülasyon ihtiyacının dayandığı temel düşünce tek tek firmaların, devlet müdahalesi olmadan, faaliyetlerinden doğacak sosyal maliyetleri dikkate almayacak olmalarıdır. Örneğin kar amacı güden bir firma, şayet devlet veya herhangi bir kurumun müdahalesi olmazsa çevreyi kirletme eğiliminde olabilir²⁷.

2.4.3. İdari Regülasyon

İdari regülasyonlar devletin formaliteleri ve evraklarıyla ilgilidir²⁸. Günümüzde devletin gerçekleştirdiği işlemler daha karmaşık ve bilgiye dayalı hale gelmekte ve bu yoğun işlemlerin maliyetlerine katlanmak; bir başka ifadeyle formlar doldurmak, izin istemek, rapor sunmak, indirimde bulunmak, kayıt tutmak gibi bürokratik işlemleri gerçekleştirmek, üreticilere ve tüketicilere düşmektedir. İşte devletin taraf olduğu işlemlerin ne şekilde gerçekleşeceğine ilişkin kurallar bütününe “idari regülasyon” denir²⁹.

²⁶ A.g.e.

²⁷ Ardiyok, a.g.e., s. 8.

²⁸ OECD, a.g.e.

²⁹ Ardiyok, a.g.e., s. 9.

2.5. Regülasyon Yöntemleri

Regülasyonlar tüm dünya ülkelerinde farklı zamanlarda ve farklı şekillerle uygulanmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, toplumsal yapı, gelir dağılımı gibi faktörler ülkelerin uygulayacağı regülasyon yönteminde belirleyici rol oynamaktadır. Genel olarak bakıldığında yaygın olarak kullanılan üç tür regülasyon yöntemi bulunmaktadır. Bunlar getiri oranı regülasyonu, fiyat tavanı regülasyonu ve karma regülasyondur.

2.5.1. Getiri Oranı Regülasyonu

1980'lerin ikinci yarısına kadar Amerika'da hakim regülasyon yöntemi olan getiri oranı regülasyonu, en basit şekliyle regülasyona tabi firmanın elde edebileceği maksimum getirinin belirlenmesini amaçlayan bir kontrol mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Firmanın getirilerinin maliyetlerine eşitlenmesi ilkesine dayanan bu yöntemde harcamalar firma bilgilerine bakılarak denetlenmektedir³⁰.

Bu yöntemde firmaların uygulayacağı fiyatlar, firmanın maliyetlerinin üzerine eklenen belirli bir kar oranını sağlayacak şekilde belirlenmektedir. Burada belirlenen kar oranının adil olmasına dikkat edilmektedir. Bu yöntemde temel hedef etkinliğin değil adaletin sağlanmasıdır. Bu fiyatın hem tüketiciler açısından karşılanabilir olması, hem de üreticiler açısından üretiminin sürdürülebilirliğini sağlaması gerekmektedir³¹.

Getiri oranı regülasyonuna bir takım eleştiriler gelmektedir. Bu eleştirilerin önemli bir kısmı, bu regülasyon yönteminin firmanın performansını değerlendirmekten çok giderlerinin tahminine dayandığını savunmaktadır³². Giderlerinin karşılanacağından emin olan firma maliyetlerini düşürme konusunda bir çaba harcamamaktadır.

2.5.2. Fiyat Tavanı Regülasyonu

İlk defa İngiltere'de uygulanan fiyat tavanı regülasyonu, firmaların karlarından çok uygulayabilecekleri fiyat düzeyine sınırlama getirmektedir.

Fiyat tavanı regülasyonunda fiyatların ağırlıklı ortalamasına veya bu ortalamaların yıllık artış hızına bir üst sınır getirilmektedir. Firmaların maliyetlerinde sağladıkları bir düşüş ise firmalara kar olarak yansımaktadır. Dolayısıyla bu regülasyon yöntemi maliyet etkinliğini sağlamaktadır.

³⁰ Christopher Pass, Bryan Lowes, Leslie Davies, Collins Dictionary Economics, Third Edition, HarperCollins Publishers, 2000, s. 447.

³¹ İçöz, a.g.e., s. 14.

³² Gilbert, R. J., Newbery, D. M., *The Dynamic Efficiency of Regulatory Constitutions*, Rand Journal of Economics, Vol: 25, No: 4, 1994, s. 547.

Ancak bu regülasyon yönteminin eksik olan yanı, aşırı rantı engelleme hedefine ulaşılmasını engellemesidir. Bu yöntemde firmalar aşırı karlar elde etmektedirler³³.

Bu yöntemin diğeri bir eksik tarafı da firmaların kaliteden taviz vermesi ihtimalinin göz önünde bulundurulmamasıdır. Bu kapsamda fiyat tavanı regülasyonunun mutlaka asgari kalite standartları belirlenerek ve bunlara uyulması sağlanarak yapılması gerekmektedir³⁴.

Bu eksikliklerinin yanısıra belirsizlik ve yüksek enflasyon oranları da fiyat tavanı regülasyonunun uygulanmasını güçleştirmektedir.

2.5.3. Karma Regülasyon

Özendirim regülasyonu olarak da nitelendirilen bu regülasyon yönteminde fiyat tavanı ve getiri oranı regülasyonu birlikte uygulanmaktadır. Bu uygulamada öncelikle fiyat tavanı regülasyonu yapılmaktadır. Ancak firmaların maliyetleri düşürme konusunda çok başarılı olmaları durumunda artan kar tüketiciler ve firmalar arasında paylaştırılmaktadır. Böylelikle tüketicilerin yüksek kar konusundaki şikayetleri azalmakta ve firmanın maliyetleri indirmesi özendirilmektedir. Sonuç olarak tüketiciler ve firmalar arasındaki çıkar çelişkisi de azaltılmaktadır³⁵. Bu yöntem başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere tüm gelişmiş ekonomilerde yaygın şekilde uygulanmaktadır.

2.6. Regülasyonun Sorunları

Regülasyon süreci, yetki yasası çıkarmak, regülasyon idareleri ve kuralları oluşturmak ve bu kuralları uygulamak için davranışları denetlenecek bireyler ve kuruluşlar getirmek olarak üç bölüme ayrılmaktadır³⁶.

Ancak bu regülasyon uygulamaları sırasında karşı karşıya kalınan bir takım sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlardan biri asimetrik bilgi sorunudur. Regülasyon uygulamaları yapılırken bu düzenlemeyi yapan kurum, kurul veya bireylerin düzenlenen teşebbüsün maliyetleri hakkında tam bilgiye sahip olduğu varsayılır ancak gerçekte düzenleyicinin elinde böyle bir bilgi tam olarak bulunmamaktadır³⁷. Dolayısıyla düzenlemeye konu olan teşebbüs, eylemleri hakkında her zaman daha fazla bilgiye sahip olduğu için düzenleme uygulamalarına karşı önlem alabilme imkânına da sahip olmakta, bu da regülasyonu hedefinden saptırmaktadır.

³³ Atiyas, Rekabet Kurumu Regülasyon..., s. 41.

³⁴ Kulalı, İ., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, Ankara, 15-16 Mart 2001, s. 71.

³⁵ Atiyas, Rekabet Kurumu Regülasyon..., s. 42.

³⁶ Scarpetta, S., Tressel, T., Productivity and Convergence in A Panel of OECD Industries: Do Regulations and Institutions Matter?, OECD, Paris, 2002, s. 15.

³⁷ İçöz, a.g.e., s. 18.

Regülasyonla ilgili diğer bir sorun da düzenleme tuzağı sorunudur. Düzenleme sorunu teorisine göre yaşama sürecini de içerecek şekilde yapılan bir düzenleme ya düzenlenen sektörün ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmekte ya da düzenleyici otorite zaman içerisinde sektör tarafından kontrol edilir hale gelmektedir. Pratik uygulamalar da düzenleyici rakamların düzenlenen teşebbüsün tekel gücünü koruma yolunda birer araç haline geldiklerini göstermektedir³⁸.

Ayrıca regülasyonlar tarafından kısıtlanan özel yönetimler ve rekabetçi faaliyetler düşük verimlilik ve düşük imalat yapma eğilimi göstermektedir. Ve ileri teknolojiye sahip ülkeler baz alındığında bunun yükünün arttığı görülmektedir. Bu yönüyle regülasyonun teknolojik yayılmayı ve yeni yüksek teknolojili firmaların piyasaya girişini engellediği iddia edilmektedir³⁹.

Yukarıda belirttiğimiz sorunların yanında artan devlet bütçe açıkları da çok önemli olmayan regülasyonların ve bazı kamu girişimlerinin ve endüstrilerinin kaldırılması konusunda baskıya sebep olmaktadır. Bu sebeple devletler giderek artan şekilde önemsiz regülasyonları ve sübvansiyonları azaltmaktadırlar. Örneğin bir monopol endüstrisinin özel kurumlarında özel faaliyetler özel sektöre bırakılarak ve/veya yeni girişlere izin verilerek performans arttırılmaya çalışılmaktadır. Ancak regülasyonu ortadan kaldırmaya yönelik tartışmalar genelde fiyatların, çıktının, hizmetlerin düzeyinin, piyasaya girişin ve çıkışın regülasyonuna yöneliktir ve bu, regülasyonun bütün türlerinin önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir⁴⁰.

Sonuç

Reformlar, ülkelerin mevcut müdahale şekilleri ile diğer sosyal ve ekonomik faktörlere bağlı farklılıklar gösterse de, temelde toplumun artan sosyal ve ekonomik taleplerinin en etkin şekilde karşılanması ve artan global rekabet karşısında ülkenin rekabet gücünün artırılması amacını taşımaktadır. Bu bağlamda, devlet-piyasa ikilemine dar bir açıdan yaklaşıp; "ya biri ya da diğeri" şeklinde uzlaşmaz bir davranış biçimi oluşturmak yerine, ekonomik sistemin işleyişine aracılık yapan her iki kurumun tamamlayıcılık niteliklerini ortaya çıkarabilen bir arayışa yönelmek çok daha akılcı bir yöntemdir. Bu bağlamda devlet, öncelikle kişisel girişim ve faaliyetlere uygun ortam yaratan bir işleve sahip olduğu için piyasa me-

³⁸ A.g.e., s. 30.

³⁹ Nicoletti, G., Scarpetta, S., Regulation, Productivity and Growth: OECD Evidence, OECD, Paris, 2003, s. 347.

⁴⁰ OECD, The OECD Report on Regulatory Reform, Paris, 1995, s. 5.

kanızması ile belirgin bir tamamlayıcılık ilişkisine girecektir. Ancak söz konusu uygun ortam, yalnızca büyük sermaye sahiplerine yönelik olarak değil, toplumun tüm kesimlerinin potansiyel üretken dinamiklerini harekete geçirebilecek nitelikte olmalıdır. Bir başka ifadeyle, devletin girişeceği piyasa düzenlemesinin ekonomik yönü kadar sosyal bir boyutu da mutlaka bulunmalıdır.

Kaynakça

Aktan, C. C., *Regulation and Control vs Deregulation and Decontrol*, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı: II, İzmir, 1993.

Ardıyok, Ş., Doğal Tekeller ve Düzenleyici Kurumlar, Türkiye İçin Bir Düzenleyici Kurum Modeli, **Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.**

Atiyas, İ., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, **Ankara, 15-16 Mart 2001.**

Çakal, R., Doğal Tekellerde Özelleştirme ve Regülasyon, **DPT-Uzmanlık Tezleri, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Sektör Programları Dairesi, Yayın No: DPT: 2455, Ankara, 1996.**

Cukierman, A., **Central Bank Strateji, and Independence Theory and Evidence**, Cambridge: The Mit Press, 1992.

Cukierman, A., Weeb, S. B. and Neyaptı, B., *Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes*, **The World Bank Economic Review**, Vol. 6, No. 3, 1992.

Ekonomi Ansiklopedisi, 1 Numara ve Hearst Yayıncılık – Paymaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Emek, U., *Altyapı Hizmetlerinde Özelleştirme, Rekabet ve Regülasyon*,
<http://www.basbakanlik.gov.tr/teskilat/disiliskiler/ugur.htm>,
(25.08.2003).

Erçel, G., *Enflasyon Hedeflemesi Konulu Konferans, Açış Koşması*, **T.C.M.B**, Ankara, 2000.

Gilbert, R. J., Newbery, D. M., *The Dynamic Efficiency of Regulatory Constitutions*, **Rand Journal of Economics**, Vol: 25, No: 4, 1994.

<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/bayram.doc>,
23.03.2005

İçöz, Ö., **Telekomünikasyon Sektöründe Regülasyon ve Rekabet**, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

Knight, P., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, **Ankara, 15-16 Mart 2001.**

Kulalı, İ., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, **Ankara, 15-16 Mart 2001.**

Müftüoğlu, M. T., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, **Ankara, 15-16 Mart 2001.**

Nicoletti, G. and Scarpetta, S., Regulation, Productivity and Growth: OECD Evidence, **OECD, Paris, 2003.**

OECD, The OECD Report on Regulatory Reform, **Paris, 1995.**

OECD, The OECD Report on Regulatory Reform, Volume II: Thematic Studies, **Paris, 1998.**

Oktar, S., Enflasyon Hedeflemesi Para Politikasının Güvenirliliği ve Fiyat İstikrarı, Bilim Teknik Yayınları, **Ankara, 1998.**

Pass, C., Lowes, B. And Davies, L., Collins Dictionary Economics, Third Edition, HarperCollins Publishers, **2000.**

Roderburg, E., Global Forum on Governance, Regulatory Issues and The Doha Development Agenda, **OECD, Paris, 2003.**

Taymaz, E., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, **Ankara, 15-16 Mart 2001.**

Tokgöz, E., Merkez Bankalarının Bağımsızlığı, Hacettepe Üniversitesi İkt. Ve İdr. Bil. Fak. Dergisi, Cilt. 113, **Ankara, 1995.**

Tokgöz, E., Para ve Sermaye Piyasaları Dersi Notları, (Yayınlanmamış Ders Notları), **Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2000.**

Scarpetta, S., Tressel, T., Productivity and Convergence in A Panel of OECD Industries: Do Regulations and Institutions Matter?, **OECD, Paris, 2002.**

Ulusoy, A., Rekabet Kurumu Regülasyon ve Rekabet Sempozyumu, **Ankara, 15-16 Mart 2001.**

